

Lausunto

08.03.2024

Asia: VN/24649/2023

Ositusvaateen vanhentuminen; arviomuistio

Sääntelyn tarpeellisuus

Lausuntonne:

Pyydettyinä lausuntonaan Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) toteaa seuraavaa:

Tuomariliitto pitää ositusvaateen vanhentumisaikaa koskevaa sääntelyä muistossa esitetyt näkökohdat huomioon ottaen tarpeellisenä ja kannattaa ehdotusta siitä, että lakiin otetaan säännökset avio-oikeuden vanhentumisesta tietyn ajan kuluttua siten, että sääntelyyn sisällytetään myös poikkeusmahdollisuus.

Ositusvaateen elementit ja sääntelytarpeen sisällöllinen rajaaminen

Lausuntonne:

Ehdotuksen mukaan vanhentuminen kohdistuisi vain avio-oikeuden toteuttamiseen osituksessa ja vallinnanrajoituksia koskevaan sääntelyyn. Pesänjakajaa olisi mahdollista hakea ilman vanhentumisaikaa oman omaisuuden erottelua tai yhteisen omaisuuden omistussuhteiden purkamista varten. Tuomariliitto pitää muistion mukaista lähtökohtaa sinänsä perusteltuna.

Kysymyksiä kuitenkin herättää, miten tämä käytännössä toteutettaisiin, mm. olisiko tehtävän laatu esillä jo pesänjakajaa haettaessa vai jäisikö pesänjakajan harkittavaksi, mitä hänen toimivaltaansa kuuluu. Muistion mukaan kuitenkin avio-oikeuden vanhentumista ei otettaisi huomioon viran puolesta. Sinänsä luonnollisena lähtökohtana voidaan pitää, että ositusta tai erottelua varten haetun pesänjakajan toimivaltaan kuuluvat kaikki osituksen tai erottelun loppuun saattamiseksi tarvittavat toimet (ks. esim. Urpo Kangas, Perhevarallisuus oikeus. 3., uudistettu painos. Helsinki 2018, s. 194). Käytännössä mm. se, missä laajuudessa puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, ja muut osituksen tai erottelun toimittamiseen liittyvät kysymykset selviävät vasta ositus- tai

erottelutoimituksen aikana osapuolten tekemien vaatimusten perustella, ja yleensä osapuolten tarkoituksenakin voidaan olettaa olevan pesänjakajan määräämistä hakemalla saada ratkaistuksi kaikki avioliittoon perustuvat varallisuus- ja velkasuhteet lopullisesti ja kertakaikkisesti riippumatta siitä, mitä tällaisia kysymyksiä toimituksessa tulee esille. (Pertti Välimäki, Pesänjakaja. Helsinki 2021, s. 185–186.) Mahdollinen vaatimus siitä, että pesänjakajan tehtävän laatuun olisi tarkemmin otettava kantaa jo jakajaa haettaessa, voisi käytännössä johtaa huolimattomasti muotoiltujen hakemusten myötä ongelmiin, jos osa esimerkiksi erottelun loppuun saattamiseksi tarvittavista ratkaisuista on hakuvaiheessa rajautunut jakajan toimivallan ulkopuolelle. Tämä lähtökohta ei sinänsä estäisi sitä, että osapuolet voisivat niin halutessaan hakemuksessaan vaatia pesänjakajan määrättäväksi supistetulla toimivallalla (vrt. Välimäki 2021, s. 189–190). Selvyyden vuoksi asiaan olisi kuitenkin aihetta ottaa kantaa jatkovalmistelun yhteydessä.

Vanhentumisaika ja sen alkaminen avioero-osituksissa

Lausuntonne:

Tuomariliitto kannattaa muistiossa esitetyin perustein ehdotuksia siitä, että vanhentumisajaksi tulisi 10 vuotta ja että se alkaisi avioeron tai avioliiton kumoamista koskevan tuomion päätöspäivämäärästä. Vanhentumisajan katkaisemisesta Tuomariliitto lausuu jäljempänä kohdassa Vanhentumisajasta poikkeaminen.

Avio-oikeuden vanhentuminen jäämistöosituksissa

Lausuntonne:

Tuomariliitto kannattaa muistiossa esitetyin perustein ehdotuksia siitä, että vanhentuminen ulotettaisiin koskemaan myös jäämistöosituksia ja että vanhentumisaika niissä alkaisi lesken kuolemasta. Vanhentumisajan katkaisemisesta Tuomariliitto lausuu jäljempänä kohdassa Vanhentumisajasta poikkeaminen.

Soveltuminen omaisuuden erotteluun avopuolisoiden välillä

Lausuntonne:

Tuomariliitto kannattaa muistion mukaista ehdotusta.

Vanhentumisajasta poikkeaminen

Lausuntonne:

Tuomariliitto katsoo muistiossa esitetyin tavoin olevan perusteltua, että vanhentumisajasta tulee olla mahdollista sopia puolisoitten välillä. Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa muistiossa ehdotettuun avioehtosopimusta vastaavaan muotovaatimukseen eikä siihen, että mahdollisuus sopimiseen tältä osin koskisi vain avioero-osituksia, mutta ei jäämistöosituksia.

Tuomariliitto pitää kuitenkin kritiikille alttiina muistiossa esitettyä kantaa, jonka mukaan mahdollisuutta vapaamuotoiseen tai yksipuoliseen vanhentumisajan katkaisemiseen ei sillä

perusteella ehdoteta, että se saattaisi aiheuttaa uusia oikeudellisia tulkintaongelmia ja osapuolten välisiä epäselvyyksiä ja olisi ristiriidassa avio-oikeuden vanhentumisella tavoiteltavien päämäärien kanssa. Tuomariliitto huomauttaa, että osituksen toimittaminen voi prosessina olla pitkä ja sen käynnistäminen voi myös eri syistä viivästyä. Osapuolten välille voi myös muodostua erimielisyyksiä toimituksen eri vaiheissa. Realistista ei ole ajatella, että osapuolet enää tällöin tekisivät sopimusta vanhentumisen määräajan pidentämisestä.

Mikäli toimitusositusta on haettu 10 vuoden määräajassa, on mahdollista, että avio-oikeuden vanhentumisen määräaika kulua loppuun asian ollessa pesänjakajan ratkaistavana tai osituksen moitekanteen ollessa tuomioistuimen käsiteltävänä. Osapuolet ovat voineet yrittää sopia asiaa keskenään ennen kuin päätyvät pesänjakajan hakemiseen. Pesänjakajan henkilöstä voi olla riitaa ja jakajan määräämistä koskevasta päätöksestä voi valittaa. Riitaiset toimitusositukset voivat kestää useita vuosia, toimituskokouksia voi olla lukuisia ja pesänjakajan ratkaisun saaminen voi kestää pitkään. Osapuolella olisi tällaisessa tilanteessa mahdollisuus vaikuttaa avio-oikeuden vanhentumiseen asiaa viivyttämällä. Sen välttämiseksi olisi syytä harkita, voisiko vanhentumisen katkaista esimerkiksi juuri pesänjakajan määrääminen, jotta osapuolille ei tulisi toimitusosituksen ja tuomioistuinprosessin keston vuoksi oikeudenmenetyksiä. Tuomariliitto ei näe, että tämä olisi millään tavoin ristiriidassa sääntelyn tavoitteiden kanssa.

Avio-oikeuden vanhentumisen vaikutukset

Lausuntonne:

Tuomariliitto pitää perusteltuna, että ehdotetulla sääntelyllä ei olisi vaikutusta keskittämisperiaatetta koskevaan vallitsevaan käytäntöön. Tuomariliitto katsoo myös muistiossa esitetyin tavoin, että avio-oikeuden vanhentumisen tulee olla väitteenvärisesti ratkaistava asia eli pesänjakajan tai tuomioistuimen ei tule voida ottaa avio-oikeuden vanhentumista viran puolesta huomioon asiaa käsitellessään, ellei tätä koskevaa vaatimusta ole esitetty.

Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa ehdotukseen siltä osin kuin puoliso ei voisi enää vaatia osituksen sovittelua avio-oikeuden vanhentumisajan jälkeen ja ettei kummallakaan osapuolella olisi palautus- tai koronmaksuvelvollisuutta, jos tietty esine tai omaisuus on annettu tasinkona toiselle osapuolelle ja myöhemmin käy ilmi, että avio-oikeus on vanhentunut. Ensiksi mainitun osalta Tuomariliitto huomauttaa, että sen edellä esittämästä avio-oikeuden vanhentumisen katkeamisesta pesänjakajan määräämisen myötä seuraisi luonnollisesti, että mahdollisuus osituksen sovittelunkin mahdollisuuteen tuolloin säilyisi.

Kolmannen osapuolen oikeudet

Lausuntonne:

Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa muistiossa esitettyyn.

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Lausuntonne:

Tuomariliitto suhtautuu varauksellisesti ehdotukseen siitä, että sääntelyä sovellettaisiin myös niihin osituksiin, joissa lainvoimainen avioerotuomio on annettu tai leski on kuollut ennen lain voimaantuloa. Avio-oikeuden vanhentumisen soveltaminen ehdotetulla tavalla taannehtivasti olisi osituksen osapuolille yllätyksellistä ja kuten muistiossa todetaan, he eivät ole voineet siihen ennakolta varautua. Muistiossa todetuin tavoin sääntelyn vaikutuspiiriin kuuluisi myös iäkkäitä ja oikeudelliselta toimintakyvyltään heikentyneitä henkilöitä. Sääntelyn taannehtivuus vaikuttaisi myös oikeusvarmuuteen yksityishenkilöitä koskevissa merkittävässä taloudellisissa asioissa.

Vastasyynä esitetty toimittamatta jääneiden ositusten selvittämisen intressi toteutuu aikanaan lain tultua voimaan. Punnittaessa näitä seikkoja yksinomaan ositusten selvittämisen intressiä ei voida pitää niin kiireellisenä, että sen perusteella tulisi päätyä säättämään avio-oikeuden vanhentumisesta taannehtivasti edes sillä tavoin kuin muistiossa on esitetty. Suositeltavaa olisi säätää avio-oikeuden vanhentuminen koskemaan vain niitä tilanteita, joissa avioero on tuomittu tai leski kuollut lain voimaantulon jälkeen.

Muuta

Lausuntonne:

Lausunnon valmistelu

Lausuntoa on valmisteltu Tuomariliiton hallituksessa ja oikeuspoliittisessa valiokunnassa.

Lausunnon kirjoittamiseen ovat osallistuneet käräjätuomari Minna Leikas ja hovioikeudenneuvos Juhani Laine

Helsingissä 7.3.2024

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

Anna Pitkänen
puheenjohtaja

Minna Hällström
varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen

kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.

Hartikainen Linda
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry